

דף שבועי

בס"ד

פרשת ראה, תשפ"ב, מספר 1484

בָּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם: זכויות וחובות המשמעויות ההדדיות של "אבינו-מלכנו"

עמיצור ברק

2. ובהמשך החומש: "שַׁחַת לוֹ לֹא בָּנִי מוֹמִם... הָלוֹא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָד" (פרשת האזינו, דב' לב:ה, ו).

3. גם חז"ל דורשים: "שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה, ואביו ואמו. אביו מזריע הלוּבֵן, שממנו עצמות וגידים וציפורניים, ומוח שבראשו, ולובֵן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות, ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוח רגלים, ובינה והשכל" (נדה לא ע"א). כאן נתנו חז"ל הסבר גם לחלוקת השותפות של ההורות, שבה השותף-ההורה הבכיר הוא כמובן הקב"ה.

4. באשר למעמד ה' כמלך – הכרזנו בסוף שירת הים: "ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד" (שמ' טו:יח), ושמואל הנביא אומר לעם: "וְהָאֱלֹהִים מִלְּכֶם" (שמ"א יב:יב).

השאלה המרכזית היא, מהם התכנים המשמעוטיים עבורנו של הפנייה האמורה "אבינו מלכנו"? במבט ראשוני ושטחי, הפנייה "אבינו" מבטאת את הציפיות שלנו לאהבה, העדפה והתחשבות יתר מצידו כלפינו: "אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו..." בברכת אהבה של שחרית. רחם עלינו – כרחם אב על בנים.

אלא שבמבט בוגר, ההיבט החשוב של היות הא-ל גם אבינו וגם מלכנו אינו עצם מעמדנו וזכויותינו מלידה כבנים וכנתינים, אלא בעיקר מה זה מחייב אותנו, ולא רק מזכה אותנו? כדי שפנייתנו תהיה יעילה אנו

בעש"ת ובתעניות ציבור אנו חוזרים עשרות פעמים על בקשות רצופות הפותחות בצמד המלים "אבינו-מלכנו", וכן בתפילות אחרות ובברכת המזון – כפתיח לבקשות שונות ומגוונות.

למרות הרגל ה"גרסה דינקותא" יש מקום לשאלה העיונית האם מותר לנו לפנות לקב"ה בפניה אינטימית כזו? התשובה כמובן חיובית, ועדיין חשוב להסביר זאת, כי גם הקריאה "אבינו" וגם הפנייה בגוף שני מבטאות קרבה רבה. והרי אנו זמניים, יסודנו מעפר וסופנו לעפר, ואילו רבש"ע נצחי ונשגב, ומושב יקרו בשמיים ממעל, ולא ייפלא ממנו כל דבר? ריחוק לאין-שיעור של גובה מטאפיסי!

שאלה נוספת: האם הביטויים "אבינו" ו"מלכנו" הם מליצה גרידא או שיש בהם משמעות ממשית? גם כאן התשובה החיובית ידועה, אך מתבקש לה הסבר. אפילו הקריאה אליו "מלכנו" היא בעייתית, שהרי מושג המלך שכיח גם כלפי מלכי האומות, והמלך הראשון המוזכר במקרא הוא נמרוד?!^{*}

ההסבר ללגיטימיות של הפנייה לה' כאל קרוב המשפחה הבכיר ביותר והקרוב ביותר, ממש ולא כמליצה אנושית, נובע ישירות מן הכתוב בפרשתנו:

1. "בָּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם..." (דב' יד:א).

* עמיצור ברק הוא פרופ' אמריטוס להנדסה, אוניברסיטת אריאל.

"הלווא אב אָחַד לְכַלְנֵנוּ הַלּוּא אֵל אָחַד בְּרָאנוּ מְדוּעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאָחִירוֹ" (בי:י). אם ה' הוא אבינו, בלשון רבים – אזי כולנו אחים, המחויבים ככאלה לתת לכך ביטוי מעשי ורגשי ביחסינו כלפי כל אדם בכלל וכלפי יהודי בפרט: רגשית – לאהוב, לשמוח בשמחתם, ולהשתתף בכאבם; מעשית – לטפל, לעזור, לוותר, ואם צריך אף להקריב. זאת, בנוסף להקפדה במצוות שבין אדם לחברו, וגם, כמצוין לעיל: אכפתיות, התחשבות, הגינות, הדדיות, ועמידה בדבור.

הגדרת "אחיק" היא במשמעותה הרחבה של המילה, המובעת בפרשת כי-תצא: "וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֲלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ" (דב' כב:ב) – כל מי שהוא בן עמך קרוי "אחיק".

יש בתורה מודלים שונים לאחווה: המודל החיובי ביותר הוא של משה ואהרן ("וְרָאָךְ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ" [שמ' ד:יד]) שאותו עלינו לאמץ ככל יכולתנו, במנוגד למודל השלילי ביותר: קין והבל.

להכרת המשמעויות העמוקות של "מלכנו", נתמקד בהדגשת שתיים מהן. הראשונה – "ישמחו במלכותך"; השנייה – שופט-על.

ישמחו במלכותך: השמחה הפעילה, הרצויה והנדרשת ביחסנו למנהיגות ה' שונה במהותה מקבלה פסיבית חיובית של המציאות הקיימת, שבה הנהגת העולם, העם והאדם מסורה לא-ל עליון. אין ראוי להסתפק בקבלה של מכלול המציאות הכפויה עלינו, בהכלה, בהשלמה ובהסכמה, תוך הסתגלות אליה וניצולה, אלא עלינו לחוות רגש של שמחה בהנהגה ובמנהיג שגם מדרך אותנו במיטב ההדרכה, גם שומר עלינו, גם דואג לכל צורכינו, גם אוהב אותנו וגם מחנך ובונה אותנו, כולל העמדתנו בניסיונות שונים כחלק מאהבתו אותנו, וכל זה במירב ההתחשבות ובמיטב ההגינות. יש אכן מקום לשמחה רבה במלכותו, אם נכיר בכל זה. ועל כך אומר המשורר: "שָׂמַח וְשָׂרָאֵל בְּעֵשְׂיוֹ בְּנֵי צִיּוֹן יִגְּלוּ בְּמִלְכָם" (תה' קמט:ב). עלינו להודות לה' בשמחה על הנהגתו, להכריז ולהודיע על מודעותנו למנהיגות זו ולטוב הצפון בה.

מלך העולם כשופט-על: כידוע לנו מהתורה ומהנביאים, בין יתר תפקידי

צריכים להיות כנים, ולהתכוון שבסיס הפנייה – היותנו בנים – יהיה אמיתי ולא רק סיבה שטחית לרחמי הא-ל-האב. הוא הדין גם לפנייתנו הרצינית והכנה אליו כמלכנו, פנייה להתחשבות יתר בבקשותינו, בהיותנו נתיניו בשמחה.

"אבינו" מחייב אותנו לכיבוד הורים ולמוראם! "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ... (שמ' כ:יב); "אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (וי' יט:ג).

ההבדל בהגדרה ההלכתית: כיבוד הורים בשר-ודם מתבטא בטיפול ודאגה לצורכיהם, ואילו יראת ההורים משמעה שמירת מעמדם וכבודם, ובמיוחד ציות לדבריהם, למעט חריגים שההלכה מגדירה: "איזהו מורא, ואיזהו כיבוד? מורא – לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו; כיבוד – מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא" (קידושין לא ע"ב).

באשר לשותף הבכיר שבשלושה, חז"ל אומרים: "נאמר: 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ' (שמ' כ:יב), ונאמר: 'כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֵךְ' (מש' ג:ט), השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום; נאמר: 'אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ' (וי' יט:ג), ונאמר: 'אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד' (דב' י:כ), השווה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום" (קידושין ל ע"ב).

לפער השלילי, הקיים לעתים בין הפנייה שלנו לקב"ה וציפיותינו להיענות ובין חובותינו כבנים לה', מתייחס אחרון הנביאים: "בֵּן יִכָּבֵד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אָנִי אִיָּה קְבוּדִי וְאִם אֲדוֹנִים אָנִי אִיָּה מוֹרְאֵי?" (מלאכי א:ו).

מורא, כמצוין לעיל, הוא ציות. כבוד הוא גם כיבוד צלם א-להים שבנו – התנהגות מכובדת כלפי עצמנו; החל מחשיבה רצינית ולא צינית, המשך בהתנסחות מכובדת, טון דיבור מתון, הופעה חיצונית וכדומה, וכלה בהתנהלות נאותה: אכפתיות, הגינות, קיום הבטחות, התחשבות, אחריות. אפילו רק כלפי עצמי ולא כלפי הזולת – זהו כיבוד צלם א-לוהים שבי. הוא הדין באשר לכיבוד צלם א-לוהים שבזולת, כי כולנו נבראנו בצלמו.

"אבינו" מבטא גם אחווה אנושית בין אדם לחברו. נצטט שוב את הנביא מלאכי:

ה' ברא אותנו כיצורים שמסוגלים לאחריות ושנדרשים לה, בהיותנו בעלי בחירה חופשית, ובכך אנו, מכלול האנושות, נועדנו ומיועדים להיות השוטר הקולקטיבי של העולם, "השוטר כל הארץ", ועלינו לחנך את עצמנו בהתאם.

המשמעות הכפולה: לאחר העיון במשמעויות השונות של "אבינו" ושל "מלכנו", ניתן לצרף את שני ההיבטים, תוך הכרה שאנו **בנים לאב** שהוא **מלך מלכי המלכים**. התנהגותנו צריכה להיות ראויה לא רק לכבוד האב אלא גם לכבוד המלך.

לאור כל זאת, אם כך נחוש ונכיר, נחיה ונתנהג כלפי חוץ וכלפי פנים, כיחידים וכציבור;

- אם נאהב ונכבד בכל דרכינו את אבינו שבשמיים,
- ...ואת צלם א-להים שבו נבראנו,
- נתייחס לזולתנו כאחים ואחיות אהובים,
- נשמח בלב שלם ומוקיר במלכות ש-די,
- נכיר בצדק הא-לוהי שמקורו בַּמְלָךְ-המשפט,
- ונחנך לכך את סביבתנו וצאצאינו.

אזי נוכל לבוא בידיים נקיות ובלב טהור ולבקש "אם כבנים – רחמנו...", "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים", "מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים".

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של dafshv@mail.biu.ac.il: הדף
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

המנהיג הלאומי היה עליו לשפוט את העם. משה ודוד שפטו את העם (משה) – וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם, שִׁמְיָ יח:יג; דוד – סיפור האישה התקועית, שִׁמְיָ ב"ד, וכל המצביאים שקמו אחרי יהושע והושיעו את ישראל הפכו אחרי הצלחתם לשופטים.

שלמה מבין שזהו תפקידו העיקרי ומבקש מה' (מל"א ג:ה-יב):

בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֵל שְׁלֹמֹה בְּחִלּוֹם הַלְיָלָה וַיֹּאמֶר אֶל-לֵהִים שְׂאֵל מָה אֶתֶן לְךָ. וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה... וְנָתַתָּ לְעֶבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע כִּי מִי יוּכַל לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ הַכֹּבֵד הַזֶּה... וַיֹּאמֶר אֶל-לֵהִים אֱלֹהֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שְׂאֵלְתָּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא שְׂאֵלְתָּ לְךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא שְׂאֵלְתָּ לְךָ עֵשָׂר וְלֹא שְׂאֵלְתָּ נֶפֶשׁ אִיְקָר וְשְׂאֵלְתָּ לְךָ הִבִּין לְשֹׁמֵעַ מִשְׁפָּט. הִנֵּה עָשִׂיתִי כַּדְבָרֶיךָ...

מעמדו (לא תפקידו!) של ה' כשופט-על צוין ע"י אברהם אבינו המכתיר אותו בתואר "הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ" (בר' יח:כה), ואנו מדגישים זאת בתפילותינו בעש"ת "המלך המשפט", בחזיונות הנביאים ובמזמורי התהלים ("כִּי בָא לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ", צו:יג; צח:ט). פסגת המשמעות של ה' כשופט-על היא כמובן ביום-הדין.

פתיחת הפרשה הבאה: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לְךָ" (דב' טז:יח) היא הזדמנות להדגיש את ההבחנה בין תפקיד השוטר, בשירות הציבור, לעומת מעמד השופט למען הצדק. ההבחנה חיונית בקשר לציפיות, השגויות לעיתים, שגורמות לאכזבות מיותרות. בעוד שתפקיד השוטר הוא להגיב מוקדם ככל האפשר לאירוע שלילי; למזער נזקים (ואם אפשר – למנוע אותם), לעצור עבריינים, לסייע לקורבנות של מעשי האלימות ולאסוף ראיות, השופט, לעומתו, מגיב לאחר זמן, בתום האירועים הנידונים ולאחר עיבוד כל הראיות. עם הבחנה זו עלינו להכיר בכך שהא-ל הוא "שֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ", אך אינו שוטר בשירות הציבור!! לכן אין לצפות שתמיד ימנע כל פגע ותמיד יעזור, הגם שלעתים הוא אכן עוזר ומושיע ומגן בגלוי, כשעולה הרצון מלפניו. כך, למשל, אין מקום לשאלה היכן היה הא-ל כשקין רצח את הבל?